

કેમ તફડાવવું પડ્યું એમનું મગજ?

આ સદીના સૌથી વધુ વિચક્ષણ વિજ્ઞાની આઈન્સ્ટાઈનનાં ચોરેલાં બ્રેનનું પોસ્ટમોર્ટમ કેવાં કેવાં રહસ્ય છતાં કરે છે...

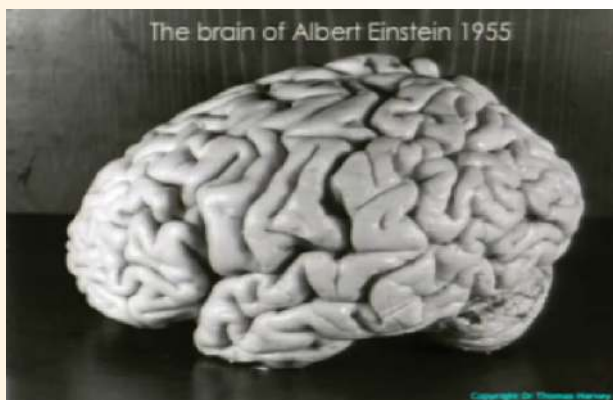

કલોઝ-અપ
જિંદગી
★ ભરત દેલાણી

જે તો આંખનો પલકારો પણ મોડો પડે એવા અતિ ઝડપી 'આર્ટિફિશિયલ ઇન્ટેલિજન્સ' - AI ના જમાનામાં હજુય કેટલાંક રહસ્ય સમજાયાં નથી કે પૂરેપૂરાં ઉકેલાયાં નથી. એમાંનું એક ગૂઢ રહસ્ય છે જગવિખ્યાત યહૂદી વિજ્ઞાની આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈનનું અકળ મગજ... એમની 'થિયરી ઓફ રિલેટિવિટી'ને લીધે વિશ્વવિખ્યાત બન્યા. આ થિયરી રજૂ થઈ ત્યારે ભલભલા વિજ્ઞાનીઓનાં માથાંનું દહીં થઈ ગયું હતું. જો કે સાપેક્ષતાવાદનો આ સિદ્ધાંત એક મિત્રે અમને બહુ સરળ રીતે આ રીતે સમજાવી દીધો હતો. એ કહે: ધારી લો કે પ્રેયસીને મળવાનું નક્કી થયું. નિયત સ્થળે- નિશ્ચિત સમયે પહોંચી પ્રેયસીની રાહ જોતાં તમે કંટાળી જાવ છો. આખરે એ આવે છે. માત્ર દસેક મિનિટ જ મોડી પડી છે છતાં તમને થાય કે જાણે યુગો વીતી ગયા. આ સાપેક્ષવાદનો એક સિનારિયો. હવે આ દ્રશ્ય જુઓ : મોડી આવેલી પ્રેયસી સાથે પ્રેમાલાપ શરૂ થાય છે. બન્નેના 'ઈલ્લુ..ઈલ્લુ'માં બે કલાક વીતી જાય. છુટ્ટા પડવાના હો ત્યારે તમને દેવઆનંદ જેવી પેલી ફીલિંગ આવી જાય:

'અભી ન જાવ છોડ કે દિલ અભી ભરા નહીં!' અરે, હમણાં તો મળ્યાં ત્યાં છૂટાં પડવાની વેળા આવી ગઈ!

હવે આ બન્ને સિનારિયો સરખાવશો તો સમજાશે કે સમય તો એની રીતે વહે છે પણ વધારે કે ઓછો સમય એ તો માનવ મનની એક ધારણા છે અને આ છે સાપેક્ષવાદ ઈન શોર્ટ! આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈનને આજે AI ના જમાનામાં ય વિજ્ઞાનજગત એટલા માટે યાદ કરે છે કે આધુનિક વિજ્ઞાનજગતના ઘડતરમાં જેમનું અનન્ય પ્રદાન છે એવા સાપેક્ષવાદ સિદ્ધાંતના સર્જક આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈન બાળપણમાં બોલવા-ભણવામાં બહુ નબળા. માનસિક વિકાસ પણ ધીમે ધીમે થયો હતો પરંતુ પછી એમણે જે ઝડપથી વૈજ્ઞાનિક સિદ્ધાંતો શોધ્યા-વિકસાવ્યા અને આધુનિક ભૌતિકશાસ્ત્રની એક જે ભૂમિકા તૈયાર કરી

જેમણે મગજ ગુપચાવ્યું એ ડૉ. થોમસ હાર્વે

આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈન મૃત્યુશૈયા પર

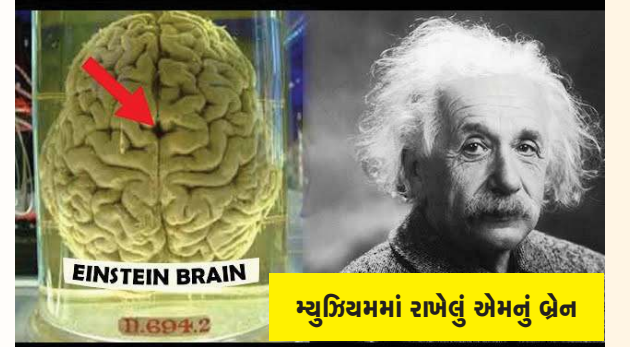
આપી એના આધારે અનેક નવી શોધ વિકસી અને આજે પણ એમના અનેક સિદ્ધાંત નવાં શોધ-સંશોધન માટે માર્ગદર્શક બની રહ્યા છે.

જીવનકાળ દરમિયાન ૧૫૦ જેટલાં પુસ્તક અને ૩૦૦થી વધુ વૈજ્ઞાનિક સંશોધનને લગતાં પેપર્સ તૈયાર કરનારા આ બહુમુખી વિજ્ઞાનીની એક ફોર્મ્યુલા $E=mc^2$ તો વિશ્વની સૌથી વિખ્યાત અને સૌથી શક્તિશાળી ગણાય છે. ઊર્જા - પદાર્થ તથા પ્રકાશની ગતિ દર્શાવતું આ ક્રાન્તિકારી સૂત્ર તથા એમનો સાપેક્ષ સિદ્ધાંત આધુનિક પદાર્થ વિજ્ઞાનના પ્રાણ સમાન છે. (જો કે આશ્ચર્યની વાત એ છે કે આઈન્સ્ટાઈનને ૧૯૨૧નું નોબેલ પારિતોષિક પદાર્થ વિજ્ઞાનનાં અન્ય એક શોધ-સંશોધન માટે એનાયત થયું હતું!) હવે વિધિની વક્તા જુવો કે નાનપણમાં મંદબુદ્ધિના ગણાતા બાળક આલ્બર્ટની (આઈન્સ્ટાઈન) ગણના આગળ જતા 'જિનિયસ' એટલે કે વિચક્ષણ-અલૌકિક બુદ્ધિશાળી તરીકે થઈ હતી એટલે જ જગતભરના વિજ્ઞાનીઓને અગાઉ અને આજે પણ જિજ્ઞાસા રહે છે કે કે એમના મગજમાં એવું તે શું હતું કે આ આદમી કોઈએ ન કલ્પી હોય એવી અદ્ભુત શોધ કરી શકે?

માથાફોડ પ્રયાસો પછી પણ કોઈની સફળતા ન સમજાય કે ન ઉકેલી શકાય ત્યારે એ જમાનામાં વણલખ્યો શોર્ટકટ નિયમ એ હતો કે એ વ્યક્તિના મૃતદેહને ચોરી જવો! ભૂતકાળમાં આવી જાણીતી વ્યક્તિનાં શબ ચોરી જવાની અનેક ઘટના નોંધાઈ પણ છે.

જો કે આ રીતે પોતે જિનિયસ છે એવું આઈન્સ્ટાઈન ખુદ માનતા નહોતા. મરણ પછી પોતાના બ્રેન પર સંશોધન થાય એવી એમની ઈચ્છા પણ નહોતી. તેમ છતાં અવસાન પછી એમના દેહમાંથી એમનું બ્રેન-મગજ તફડાવી લેવામાં આવ્યું હતું! આઈન્સ્ટાઈનના મૃતદેહનું પોસ્ટમોર્ટમ કરનારા ડૉ. થોમસ હાર્વેએ મગજ ચોરી લઈ પોતાની રીતે એનું સંશોધન શરૂ કરી દીધું હતું. પાછળથી આઈન્સ્ટાઈન પરિવારની પરવાનગીથી એ બ્રેનના નાના નાના ૨૪૦થી વધુ ટુકડા કરીને અન્ય દેશોના ન્યુરોલોજીના નિષ્ણાતોને આપવામાં આવ્યા. ત્યારથી અત્યાર સુધીના સંશોધન પછી બધા એ વાત પર સહમત થયા છે કે ૧૨૩૦ ગ્રામ વજન ધરાવતું આઈન્સ્ટાઈનનું મગજ સામાન્ય લોકોની સરખામણીમાં કદમાં થોડું મોટું પણ વજનમાં હલકું હતું પરંતુ વધુ પ્રાણવાયુ ગ્રહણ કરી શકે એવા અમુક પ્રકારના સેલ્સ(કોશિકા) એમના મગજમાં હતા, જેથી એમનું મગજ બહુ ઝડપથી માહિતીનું પૃથક્કરણ કરી વિજ્ઞાનના અટપટા કોયડા ઉકેલી શકતું. આ અને આવી વિશેષતાઓને લીધે આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈન આ સદીના સૌથી વિચક્ષણ વિજ્ઞાની તરીકે પંકાયો.

બાય ધ વે, આજે તો આઈન્સ્ટાઈનનું મગજ અમેરિકાના ફિલાડેલ્ફિયાના નેશનલ મ્યુઝિયમમાં સલામત છે પરંતુ તમને ખબર છે કે આઈન્સ્ટાઈનનું બ્રેન ચોરનારો ડૉ.હાર્વે એ ક્યાં રાખતો હતો? વેલ, એ પોતાની લેબમાં બિયર ઠંડા કરવાના બોક્સમાં આઈન્સ્ટાઈનનું મગજ એક બરણીની અંદર સંતાડીને રાખતો હતો!

મ્યુઝિયમમાં રાખેલું એમનું બ્રેન

એ બધાંનાં શબનું તો અપહરણ થઈ ગયું હતું ...!

વિચક્ષણ વિજ્ઞાની આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈનના મગજની તફડચી થઈ ગઈ છે એ વાત બહાર આવતાં જ જગતભરમાં તહેલકો મચી ગયો હતો. આઈન્સ્ટાઈનનો મૃતદેહ સલામત હતો ને એમાંથી એનું એક અતિ મહત્વનું અંગ મગજ જ ગુમ થઈ ગયેલું પણ ઇતિહાસનાં કેટલાંક પાનાં ઉથલાવશો ત્યારે એવા પણ દાખલા સામે આવશે જ્યારે કોઈ વિખ્યાત વ્યક્તિનું આખું શરીર સુદ્ધાં ચોરાઈ ગયું હોય! જેમ કે...

* મશહૂર કોમેડિયન ચાર્લી ચેપ્લિનના શબ સહિતનું કોફિન ૧૯૭૮માં સ્વીટ્ઝર્લેન્ડની એની કબરમાંથી ચોરાઈ ગયું હતું. એને ચોરનારા બે કાર મિકેનિકે શબ પરત કરવા માટે ચાર લાખ ડોલરની ખંડણી માગી હતી. બે અઠવાડિયાની શોધખોળ પછી પોલીસે એ બંને ખંડણીખોરને ઝડપી લીધા હતા, જેમણે ચેપ્લિનનું કોફિન કબ્રસ્તાન નજીકના એક ખેતરમાં દાટી રાખ્યું હતું.

ચાર્લી ચેપ્લિન

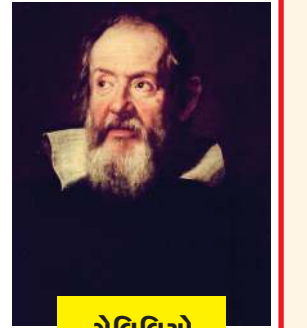
* 'ઈવિતા' તરીકે જાણીતી ઈવા પેરો(ન) અર્જેન્ટિનાના પ્રેસિડેન્ટની પત્ની હતી. ત્યાંના રાજકારણમાં જબરો પ્રભાવ ધરાવતી ઈવિતાનાં મૃત્યુ પછી ૧૯૫૨માં એનું શબ ચોરાઈ ગયું પછી બે દાયકા સુધી એનો અતોપતો લાગ્યો ન હતો. પાછળથી એના પરિવારે એ બીબા નામે જ વિદેશમાં એની દફનવિધિ પતાવી દીધી હતી.

* ઈટાલીના નામી ખગોળશાસ્ત્રી ગેલિલિયોના શબમાંથી એક આંગળી- બે દાંત ગેબી રીતે ચોરાઈ ગયાના વર્ષો બાદ એ પરત મળ્યા પછી એના શબ સાથે એની પુનઃ દફનવિધિ થઈ હતી.

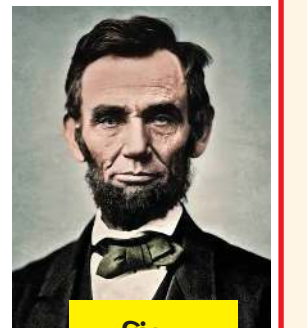
* કોઈ જાણીતી વ્યક્તિનું જીવતા અપહરણ શક્ય ન બને તો એના મોત પછી પણ એ ઘટના શક્ય છે. અમેરિકાના વિખ્યાત પ્રમુખ અબ્રાહમ લિંકનની હત્યા થઈ પછી એમની સત્તાવાર દફનવિધિ જ્યાં થઈ હતી ત્યાંથી એમના કોફિનને ચોરી જઈ ગેંગસ્ટર્સની એક ટોળકીએ એને પરત કરવા માટે બે લાખ ડોલરની માગણી કરી હતી. સાથે એ ટોળકીની માગણી હતી કે એમના ખોસને પણ જેલમાંથી છોડવામાં આવે.

જો કે ત્યાંની ગુમચર એજન્સીએ અપરાધીઓને ઝખ્ખે કરીને લિંકનનું કોફિન સહીસલામત પરત મેળવ્યું હતું.

* વિશ્વ પ્રસિદ્ધ નાટ્યકાર વિલિયમ શેક્સપિયરના મૃતદેહમાંથી એની ખોપરી છેક ૧૭૯૪માં ચોરી લેવામાં આવી છે એવી અફવા બહુ ગાજી પછી એની કબર- મૃતદેહના અવશેષોનું એક્સ-રે સ્કેનિંગ કરવામાં આવ્યું ત્યારે ખબર પડી કે સદીઓ સુધી એકચક્રી રાજ કરનારા સૌથી બુદ્ધિવંત એવા સાહિત્યકાર શેક્સપિયરની ખોપરી ખરેખર લાપતા છે !

ગેલિલિયો

લિંકન